

L'EDUCACIÓ FÍSICA A L'ESCOLA: VERS UN PROJECTE CURRICULAR

Teresa Lleixà Arribas, Professora de Didàctica de l'Educació Física de l'Escola Universitària de Professorat d'EGB de Barcelona

La necessitat de programar

És evident que l'Educació Física adquireix cada cop més rellevància en el currículum escolar. També pren importància no només ocupant un lloc entre les altres matèries, sinó que assoleix la seva identitat com a disciplina educativa. No podem dir que l'Educació Física no hagi existit a l'escola amb anterioritat, però sí podem afirmar que, en molts casos, era considerada com una matèria purament recreativa, gràcies a la qual el nen es descarregava de la tensió que acumulava a l'aula, al temps que la seva salut se'n beneficiava. Una reflexió sobre les possibilitats educatives de l'activitat física, tanmateix, fa canviar progressivament la perspectiva, de manera que, a l'actualitat, cada cop és més freqüent contemplar l'Educació Física, a l'àmbit escolar, sota un punt de vista pedagògic. Amb això apareix la necessitat d'organitzar els elements de l'acció didàctica, perquè el seus resultats coincideixin, en la mesura que sigui possible, amb els esperats. És a dir, la programació es fa imprescindible.

Quan ens apropem a la realitat escolar, l'experiència ens demostra que la programació de l'Educació Física es troba

lluny de ser una pràctica habitual. De manera general podem dir que els mestres organitzen les seves sessions seleccionant, gràcies a la improvisació i al comportament intuïtiu, algunes activitats, independents d'objectius, continguts, metodologies o plantejaments d'avaluació. Ens podem referir, en concret, a la investigació de Kneer,¹ on dóna un qüestionari a 128 ensenyants sobre diversos elements de la planificació, i s'extreu que els mestres acostumen a usar com a formes de programació, progressions d'ensenyament i al contrari, gairebé mai utilitzen la redacció del pla de classe, adduint, el 6% dels interrogats, que no hi creuen, el 55% que no la consideren necessària i el 3% que es consideren incapaços de realitzar-la.

Resulta complicat atribuir a una única causa l'absència, tan generalitzada, de programacions d'Educació Física a l'escola, però podem plantejar-nos diverses preguntes en relació a aquesta qüestió:

- Ha restat l'Educació Física i Esportiva al marge dels grans avenços didàctics que han afectat al món educatiu en general?
- Existeix una especial dificultat en la

nostra matèria per a trobar un lligam d'unió entre l'anàlisi teòrica i la realitat escolar?

- Les orientacions i programes oferts fins ara per l'Administració han estat insuficients, per a marcar el camí a seguir per part dels mestres?

- Estan els mestres tan poc preparats acadèmicament com per no poder elaborar una programació d'Educació Física?

Aquests interrogants només volen ser un punt de partença per a una reflexió i, per tant, els deixarem oberts perquè cadascú en tregui les seves pròpies conclusions.

La problemàtica sembla ser, doncs, important, ja que si considerem la programació com el suport teòric que permetrà que les grans intencions educatives esdevinguin realitats, és evident que no en podem prescindir. Per a no deixar a l'atzar els progressos dels alumnes, el mestre, el professor d'Educació Física, hauria de ser plenament conscient de la necessitat de tenir explicitades les intencions així com els factors que intervindran a l'activitat educativa escolar, sense témer que això pugui suplantir la seva responsabilitat en la pràctica pedagògica, ni

anul·lar la seva espontaneïtat a la sessió.

Intencions de l'Educació

Física

L'Educació Física pretén educar el nen actuant específicament sobre la seva motricitat. Per això, potenciarà una diversitat d'experiències sobre les quals pugui recolzar l'evolució de la conducta motriu i facilitarà una sèrie d'aprenentatges que permetran que aquesta es vagi modificant.

Aquests aprenentatges, pel que fa a la seva vessant més intrínseca, satisfan la necessitat de moviment del nen així com les exigències del seu creixement, al temps que el permeten de fer ús de la seva curiositat natural, possibilitant la interacció del seu cos amb el medi físic. Afavoreixen també la tendència del nen a expressar-se i comunicar-se, obrint-li així un camí perquè trobi un equilibri entre la seva pròpia vida afectiva i la relació amb els altres.

Pel que fa a la seva vessant més extrínseca, es faran ressò de l'activitat física com un fenomen cultural i ajudaran al nen a adquirir formes de moviment humà elaborades en el medi històric-socio-cultural en el qual han anat evolucionant.

L'Educació Física, a mesura que pretén millorar la disponibilitat motriu del nen, es planteja:

- Desenvolupar les capacitats perceptives, mitjançant les quals es podran identificar, seleccionar i utilitzar les informacions que condicionen l'acció;
- desenvolupar les capacitats coordinatives, que possibilitaran que el moviment realitzat s'ajusti al desitjat;
- augmentar el rendiment motor del nen, fent que pugui arribar a ser més ràpid, més flexible, més fort i més resistent;
- incrementar el repertori motriu del nen propiciant l'aprenentatge de noves destreses i habilitats;
- facilitar una comprensió de les situa-

cions motrius que el permetin la presa de decisions individuals i col·lectives; - fer el gest més expressiu, permetent que s'hi manifesti l'afectivitat del nen. Per això manté vius a l'escola els medis i els recursos propis de l'activitat motriu, presentant una diversitat de situacions on el nen veu compromès el seu cos en moviment. Aquestes situacions han de ser el més riques i variades possible i han de permetre que l'alumne pugui escollir entre una gamma de respostes que el relacionen amb el medi i amb els altres. Només d'aquesta manera es posarà en joc la capacitat d'observació i anàlisi del nen, al mateix temps que es desenvolupa la seva creativitat.

Aquestes situacions motrius han d'estimular les funcions orgàniques, afavorir el creixement, habitar a l'esforç, ajustar les reaccions a les exigències del món exterior, creant d'aquesta manera condicions d'educació per a la salut.

Finalment, han de permetre que el nen accedeixi al comportament promovent l'acceptació i el respecte pels altres, la solidaritat, la responsabilitat, la comunicació, la cooperació...

El projecte curricular

La traducció d'aquestes intencions en termes d'objectius, continguts i activitats serà allò que regirà l'acció educativa del mestre. Però, arribats a aquest punt, podem preguntar-nos: sobre qui recau la responsabilitat de realitzar l'esmentada tasca? Ha de ser l'Administració qui prescriu els abjectius, continguts, mètodes, activitats, tipus de materials a utilitzar, formes d'avaluació, de tots els mestres?... o bé, seran els professors o equips docents de cada centre els qui tindran al seu càrrec aquesta obligació?

En l'actual camí cap a la Reforma Educativa, aquesta és una inquietud més que es posa de manifest i, davant la qual, l'Administració a Catalunya

respon amb un model de disseny curricular unificat per a tot l'ensenyament obligatori. Aquest disseny curricular es defineix a si mateix com "un projecte que presideix i guia les activitats educatives escolars, al temps que explicita les intencions que es troben en el seu origen i proporciona un pla per a dur-les a terme".

Tot això, no ens ha de dur a pensar que el mestre veurà minvades les seves responsabilitats, ja que el disseny adopta una estructura fonamentalment oberta que deixa un ampli marge d'actuació al professor. Aquest haurà d'adaptar-lo a les característiques dels seus alumnes, a les peculiaritats del centre i a la resta de factors que intervenen en el procés educatiu. El disseny curricular pretén ser, sobretot, un instrument per a la pràctica pedagògica i, d'aquesta manera, ofereix informacions sobre què, quan i com ensenyar i avaluar.

Les intencions educatives es concreten en aquest Disseny Curricular mitjançant la precisió del tipus i grau d'aprenentatge que ha d'aconseguir l'alumne en relació a determinants continguts, entenent com a tals "tots els aspectes de la realitat susceptibles de ser coneguts i en relació als quals l'alumne construeix significats més o menys precisos i complexos".

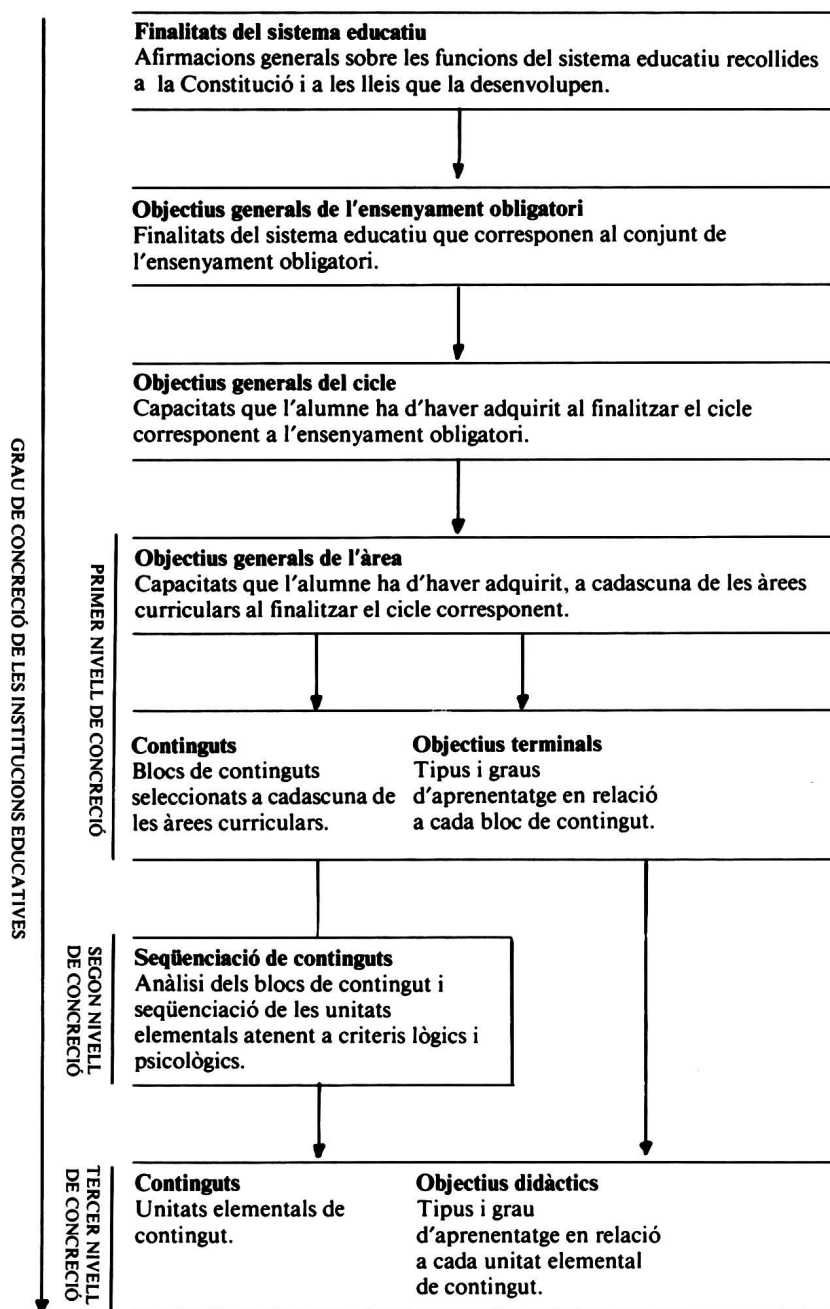
Queda així establerta una proposta de projecte curricular a la qual s'accedeix simultàniament per la via dels resultats esperats de l'aprenentatge dels alumnes i pels continguts de l'ensenyament.

L'esquema que adjuntem ofereix una visió de conjunt de la proposta.

Segons aquest esquema, veiem que en el primer nivell de concreció hauran quedat establerts els objectius generals de l'àrea, Educació Física en el nostre cas, així com els blocs de continguts i els objectius terminals.

Cal recordar aquí que el terme "continguts" té una accepció més àmplia del que és habitual, restant aquests

PROCÉS DE CONCRECIÓ DE LES INTENCIONS EDUCATIVES EN EL MODEL DE DISSENY CURRICULAR PER A L'ENSENYAMENT OBLIGATORI²

classificats en tres gran categories: a) fets, conceptes i principis; b) procediments; c) valors, normes, actituds. La particularitat de la nostra matèria ens fa pensar que, en aquesta, el bloc de continguts procedimentals serà, sens dubte, el més important quantitativament.

A la formulació del Objectius Terminals d'Àrea es precisa el tipus i grau d'aprenentatge que l'alumne haurà de realitzar, en relació als continguts que han estat proposats com els més adequats, per a adquirir les capacitats estipulades pels Objectius Generals d'Àrea.

El segon nivell de concreció consisteix a analitzar les relacions que existeixen entre els components dels blocs de continguts seleccionats en el primer nivell de concreció, establir-ne les estructures de contingut corresponents i proposar una seqüenciació en funció de les lleis d'aprenentatge significatiu. Un cop establerts els dos primers nivells de concreció, el disseny curricular de base haurà quedat configurat. Un tercer nivell de concreció oferirà alguns models de programació, basats en uns supostos que facin referència a les característiques del centre i a les necessitats educatives dels alumnes, constituint-se d'aquesta manera un exemple d'utilització del disseny curricular de base.

La programació

El mestre trobarà en el disseny curricular, una guia, una eina de treball a partir de la qual haurà de prendre les decisions referents a la seva acció pedagògica. D'una utilització racional del Disseny dependrà, en gran part, l'eficàcia de l'ensenyament. Serà necessari que no es produeixi una ruptura entre les grans intencions educatives i la pràctica pedagògica quotidiana. Per això, el mestre, a partir del disseny curricular de base haurà de:

– Formular els objectius de nivell que

pretén aconseguir amb els seus alumnes i establir blocs de continguts més restringits.

– Establir Unitats Didàctiques, unitats de treball relatives a un procés complet d'ensenyament/aprenentatge, ordenant-les i seqüenciant-les.

Per a dur a terme aquesta empresa, el mestre haurà d'exigir-se a sí mateix una sèrie de requisits que podrien quedar resumits en quatre punts:

– Conèixer el disseny curricular de base.

– Conèixer el nen, així com les seves etapes de creixement i desenvolupament.

– Conèixer les característiques de la conducta motriu.

– Analitzar el tipus de relacions que es poden establir entre el nen i l'entorn físic.

Però la tasca del mestre en el procés de programació no acaba aquí, atès que ell serà el primer responsable que les Unitats Didàctiques establertes arribin als alumnes de la manera més eficaç. Restarà sota la seva responsabilitat:

– *Inventariar el material*, adequant-lo als objectius, tant com sigui possible. Un material atractiu, que provoqui al nen, que no ofereixi perills inútils (els perills útils serien aquells riscos relatius que fan que el nen prengui consciència de les seves pròpies possibilitats i es responsabilitzi de les seves accions) serà el més indicat. No sempre disposem a les escoles de l'esmentat material, però tinguem en compte que el resultat de la seva utilització a les sessions, compensen amb escreix l'esforç per aconseguir-lo.

– *Seleccionar activitats motrius*, cercant-hi la varietat que enriqueix el repertori motor del nen. És imprescindible que aquestes activitats tinguin un significat per al nen. Aquest darrer ha de poder establir relacions entre les activitats proposades i d'altres que ja coneix. Els aprenentatges que realitzi al voltant d'aquestes activitats han de ser, al seu torn, funcionals, és a dir, utilitzables per al nen.

– *Elegir la forma de presentació* de les activitats motrius, la qual pot consistir en la utilització d'una indicació verbal, una demostració, la demostració d'un alumne, un document visual o alguna tècnica audiovisual més sofisticada.

– *Preveure una estratègia metodològica* per al desenvolupament de la sessió, la qual cosa no consistirà només a apropiarse d'un mètode extret de la gamma de metodologies que van des de l'ensenyament més directiu fins a aquella en la qual l'alumne és el màxim protagonista en la gestió de la seva educació, sinó també, en establir, a priori, formes d'organització dels alumnes, distribució d'aquests en el espai, formació de grups, etc.

– *Seleccionar formes d'avaluació* d'acord amb els objectius proposats, que, de vegades, respondran a una actuació subjectiva, com pot ser l'observació amb registres, llistes de control, etc. i, de vegades, a una actuació objectiva, mitjançant la utilització de tests.

La previsió de cadascun d'aquests aspectes ens permetrà allunyar-nos de la improvisació i de la manca d'estructuració del treball, factors tan sovint utilitzats a la descripció d'un ensenyament ineficaç. L'Educació Física, en seguir el passos establerts en el projecte curricular, entrarà en una dinàmica comuna a totes les matèries, la qual cosa, sens dubte, dotarà d'una major coherència al procés educatiu.

Notes:

1. Citat a: PIERON, M.: *Pedagogia de la actividad física y el deporte*. Ed. Junta de Andalucía/UNISPORT, Màlaga, 1988.
2. COLL, C.: *Marc Curricular per a l'Ensenyament Obligatori*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament, Barcelona, 1986.

BIBLIOGRAFIA

COLL, C.: *Marc Curricular per a l'Ensenyament Obligatori*. Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1986.

CUADERNOS DE PEDAGOGÍA: "Hacia un nuevo modelo curricular". nº 139, Barcelona, juliol-agost, 1986.

PIERON, M.: *Pedagogia de la actividad física y el deporte*. Ed. Junta de Andalucía/Unisport, Màlaga, 1988.

PINEAU, C.: *Complements aux programmes et instructions. L'EPS aux colleges en EPS*, nº 204, Paris, març-abril, 1987.